Кузь Василь
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кудлаєва Наталя
кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

«ТВОРЧЕ РУЙНУВАННЯ» Й.А. ШУМПЕТЕРА: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Ключові слова: бухгалтерський облік, інновації, методи бухгалтерського обліку, нові комбінації факторів виробництва, обліковий інструментарій, «творче руйнування».

Розвиток економічних теорій, домінування окремої з них у побудові економічної моделі, ідентифікація домінант суспільного розвитку потребує від бухгалтерського обліку адаптації його організаційної, методологічної та методичної складових до нових реалій функціонування управлінських, виробничих і фінансових систем суб'єкта господарювання. Зміни у функціонуванні системи бухгалтерського обліку є результатом реагування на трансформації в економічних процесах, їх раціональність та оптимальність залежать від врахування інновацій у підходах до провадження господарської діяльності.

Центральною ідеєю економічної теорії Й.А. Шумпетера є «творче руйнування», яке описує динамічний та рушійний процес економічного розвитку не просто як поступового зростання, а як постійну революційну трансформацію, що відбувається завдяки інноваціям. Досліджуваний процес передбачає витіснення застарілих бізнес-моделей, технологій та продуктів новими, більш ефективними та конкурентоспроможними. Ключовим елементом, який запускає процес «творчого руйнування» та слугує базовим елементом економічного розвитку є інновації. «Головний імпульс, який заводить капіталістичну машину і не дозволяє їй зупинитися, дають нові товари широкого вжиту, нові способи виробництва чи транспортування, нові ринки збуту, нові форми організації промисловості, створені капіталістичним підприємництвом» [1, с. 111].

Економічний розвиток як процес формування нових комбінацій охоплює такі п'ять випадків: «запровадження нового товару, себто досі незнайомого споживачам, чи нової якості товару; запровадження нового методу виробництва, себто ще не випробуваного на практиці у відповідній галузі виробництва, який не конче має ґрунтуватися на науковому відкритті й може також полягати в новому способі комерційного поводження з товаром; відкриття нового ринку, себто ринку, на який конкретна галузь національного виробництва ще не виходила, незалежно від того, чи існував цей ринок раніше; відкриття нового джерела постачання сировини чи напівфабрикатів, знову ж таки безвідносно до того, існувало це джерело раніше чи його щойно створено; реорганізування якої-небудь галузі промисловості, наприклад, створення монопольного положення чи підрив монопольного положення» [2, с. 75]. З плином часу розширюється перелік інновацій та нових комбінацій факторів виробництва, які продукують економічні зміни. Гарфорд Т. надає характеристику 50 винаходам-новаціям, які на його думку змінили розвиток суспільного життя, забезпечили формування нових економічних взаємозв'язків та створили цілковито нові економічні моделі [3]. Серед них є винаходи, які прямо (подвійний запис в бухгалтерському обліку) чи опосередковано (пошук в Google, роботи, соціально зорієнтована держава, маркетингові дослідження, штрих-код, боргові бирки і торгівля борговими зобов'язаннями, шифрування з відкритим ключем, товариство з обмеженою відповідальністю, управлінське консультування, інтелектуальна власність, компілятор, банк, податкові гавані, реєстри власності, індексні фонди, страхування тощо) вплинули на розвиток бухгалтерського обліку. У будь-якому випадку зазначені винаходи призвели до ідентифікації нових економічних об'єктів, модифікували економічні процеси, формат комунікацій між учасниками господарського процесу, а отже й підходи до оброблення економічної інформації, що дозволило сформувати якісно нові облікові моделі задля поліпшення виконання ними інформаційної, аналітичної, контрольної та комунікаційної функцій.

Актуальними на сьогоднішній день є інновації, які мають значний вплив на економічні процеси: цифрові платформи та мобільні технології (електронна комерція дозволяє сформувати екосистему для торгівлі, логістики, маркетингу та розрахунків, створює передумови для виходу на

глобальні ринки суб'єктам господарювання, діяльність яких не характеризується великими обсягами; стрімінгові сервіси змінили організаційну модель надання відповідних послуг; шерінгові технології дозволяють перетворювати особисті ресурси на комерційні активи тощо); автоматизація та штучний інтелект (автоматизація виробництва та логістики дозволяє підвищити рівень продуктивності; персоналізація й аналіз даних надає можливість оцінки великих масивів даних про клієнтів, персоналізувати послуги та продукти; генеративний штучний інтелект продукує зміни на ринку праці, змінює підходи до організації функціонування багатьох секторів економіки); технології для сталого розвитку (інновації у сфері відновлювальної енергетики забезпечують рентабельність та ефективність систем зберігання енергії, зменшують залежність суб'єктів підприємницької діяльності від традиційних джерел енергії; електромобілі, їх використання дозволяє зменшити економічні та екологічні ризики; циркулярна економіка, формує ефективний підхід до використання матеріальних цінностей та повторного їх застосування); якісно нові економічні та управлінські моделі провадження діяльності (розширення форм і методів фінансування підприємницької діяльності; поява нових організаційних конструкцій провадження господарської діяльності; формування адаптивних управлінських моделей; збільшення форм розрахунків; нові підходи до управління ризиками та невизначеностями; застосування специфічних підходів до бізнес-комунікацій та розкриття інформації про результати фінансово-господарської діяльності тощо).

Зміни у провадженні фінансово-господарської діяльності виступили детермінантами трансформації системи бухгалтерського обліку в розрізі її складових:

1) організаційний рівень (ідентифікація нових підсистем та об'єктів обліку; зміна організаційної конструкції суб'єкта, відповідального за інформаційне оброблення даних; збільшення кількості виконуваних функцій та розширення предмета облікових завдань; якісно нові підходи до комунікування між економічними суб'єктами тощо);

2) методологічний рівень (активне застосування методологічного інструментарію інших наук та міждисциплінарних методів для задоволення інформаційних потреб користувачів, зокрема внутрішніх; новаторський підхід до застосування традиційних елементів методу бухгалтерського обліку на основі можливостей інформаційно-комунікаційних технологій тощо);

3) методичний рівень (автоматизація облікового процесу, активне застосування при його здійсненні засобів штучного інтелекту, хмарних технології, аналізу даних; застосування інформаційних технологій для внутрішніх комунікації між учасниками господарського процесу та іншими економічними суб'єктами; розширення форм та формату оприлюднення звітних даних тощо).

Задіяні в економічних процесах інновації продукують для вирішення складніші облікові завдання, що потребує у першу чергу розширення методологічного інструментарію бухгалтерського обліку. «Одним із шляхів розвитку бухгалтерського обліку в Україні слід визнати проведення міждисциплінарних та трансдисциплінарних досліджень, які дозволяють вченому вийти за рамки своєї дисципліни і під іншим кутом зору подивитися на існуючі проблеми та запропонувати такі шляхи їх вирішення, які ефективно використовуються в інших дисциплінах. Застосування таких підходів передбачає залучення до дослідження обліку методологічного інструментарію інших наук, а також мультидисциплінарних методів» [4, с. 324]. «Підвищення для користувачів рівня релевантності інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання та розвиток середовища його функціонування забезпечується шляхом використання суміжних до системи бухгалтерського обліку методів, зокрема системного та ситуаційного аналізу, алгоритмічного моделювання, економіко-математичного моделювання, методів управління, економічного аналізу та контролю тощо» [5, с. 352].

Основними інноваціями, які не тільки спрощують обліковий процес, але й продукують можливості для удосконалення процесу прийняття управлінських рішень, проведення контрольних заходів та аналітичної роботи є засоби автоматизації та штучного інтелекту (дозволяють автоматично ідентифікувати реквізити документів та вносити їх до бази для подальшого оброблення, що значно пришвидшує виконання облікових операцій та зменшує ймовірність технічних помилок; створюють передумови для ефективних і оперативних комунікацій між учасниками облікового процесу та формування зворотного зв'язку; надають широкий спектр можливостей для аналізу облікової інформації, у т.ч. перспективного змісту); технологія blockchain (забезпечує прозорість розрахункових операцій та достовірність відповідних облікових даних; дає можливість самостійного здійснення розрахункових та інших операцій при виконанні певних умов (smart-контракти); підвищення швидкості та ефективності виконання контрольних заходів, так як, відповідні облікові дані вже підтверджені на достовірність самою системою); хмарні технології (надають можливості

віддаленого доступу до облікових баз даних та необхідного програмного забезпечення для виконання облікових операцій; відповідальність за безпеку даних та оновлення програмного забезпечення покладені на постачальників хмарних послуг, що мінімізує витрати на обслуговування облікового процесу); інструменти Big Data (дозволяють виявляти аномальні облікові операції та помилки; створюють передумови для проведення перманентного контролю; дозволяють оптимізувати процеси калькулювання собівартості та ціноутворення).

Отже, інновації є детермінантами економічних змін, що вимагає від системи бухгалтерського обліку відповідного реагування задля якісного виконання покладених на неї функцій. Зміст даного процесу полягає в наділенні досліджуваної системи додатковими функціями, ідентифікації нових підсистем та об'єктів обліку, формуванні інтегрованого обліково-аналітичного суб'єкта на мікрорівні, на якого покладаються функції з інформаційного оброблення даних, застосуванні методологічного інструментарію інших наук та міждисциплінарних методів, розширені меж і форматів звітування, активному застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій при виконанні облікових операцій тощо.

Список використаних джерел

1. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. Пер. з англ. В. Ружицького та П. Таращука. Київ : Основи. 1995. 528 с.
2. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Пер. з англ. В. Старка. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2011. 242 с.
3. Гарфорд Т. Речі, що змінили світ. Історія економіки в 50 винаходах. Пер. з англ. Р. Скакуна. Київ : Наш формат. 2018. 352 с.
4. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до мета теорії: монографія. Житомир. ЖДТУ. 2012. 336 с.
5. Кузь В.І. Функціонування системи бухгалтерського обліку в контексті формування інформаційної політики суб'єкта господарювання. *Бізнес Інформ.* 2024. № 7. С.348-355.

Кулага Ірина
кандидат економічних наук, доцент
Ткаченко Олена
кандидат економічних наук, професор
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: цифровізація, цифрова трансформація, електронне урядування, повоєнне відновлення, інновації, прозорість, інтеграція.

В умовах повоєнного відновлення країни питання ефективності державного адміністрування, прозорості розподілу ресурсів та швидкості надання послуг набувають першочергового значення. Традиційні адміністративні механізми часто виявляються надто повільними, фрагментованими і вразливими до корупційних практик, що підсилює потребу в широкомасштабній цифровій трансформації. Перші роки повномасштабної війни стали своєрідним тестом на стійкість державних сервісів, зокрема їхню здатність підтримувати життєзабезпечення, мобілізацію ресурсів і координацію допомоги у кризових умовах. Саме цей виклик став каталізатором для подальшого розвитку цифрових інструментів та їхнього закріплення як невід'ємного складника публічного управління.

За минуле 10-річчя Україна продемонструвала значний прогрес у міжнародних рейтингах цифрової трансформації. За даними ООН, індекс електронного уряду (EGDI) піднявся з 87-го місця у 2014 році до 30-го у 2024 році, з показником 0,884 [1]. Це свідчить про якісні зрушення як у сфері онлайн-послуг, так і в доступності цифрової інфраструктури та цифрових навичок населення. Розвиток широкосмугового інтернету, поширення мобільних мереж 4G і запуск національної платформи «Дія» створили основу для розвитку е-сервісів, що суттєво підвищило рівень електронної участі населення та поліпшило інтеграцію громадян у процеси державного управління.